

Касьян В.В.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості зовнішньоекономічної діяльності в Україні на сучасному етапі: динаміку зовнішньої торгівлі товарами та послугами, зміни видової та регіональної структури експорту-імпорту в контексті місця і ролі цієї діяльності в розвитку економіки країни. Визначені шляхи подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, структура експорту-імпорту.

Постановка проблеми. Інтенсифікація процесів міжнародної економічної інтеграції та транснаціоналізації, поглиблення міжнародного поділу праці, розвиток глобалізації світового господарства об'єктивно обумовлюють необхідність формування та розвитку взаємовідносин суб'єктів господарської діяльності різних країн.

Зовнішньоекономічна діяльність може здійснюватись в різних видах: експорт та імпорт товарів, послуг, капіталів робочої сили, наукова та науково-виробнича кооперація, міжнародні фінансові, кредитні та розрахункові операції тощо [4].

Саме в процесі зовнішньоекономічної діяльності вирішуються важливі економічні проблеми: забезпечення недостатніми ресурсами, новітнім обладнанням та технологіями. Вихід на зовнішні ринки спонукає виробників до підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції (послуг). Пріоритети розвитку міжнародного ринку впливають на зміни структури національних економік.

Зовнішньоекономічна діяльність характеризується складним переплетінням та взаємообумовленістю різного роду відносин між господарюючими суб'єктами: правових, виробничих, організаційних, економічних та екологічних. До того ж ці відносини з часом під впливом політичних, економічних та інших чинників набувають нового змісту.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичним і практичним аспектам зовнішньоекономічної діяльності в науковій і навчальній економічній літературі приділяється значна увага. Серед дослідників, праці яких присвячені означеній тематиці, необхідно назвати Багрову І.В., Гребельника О.П., Дахно І.І., Дідівського М.І., Дроздову Г.М., Дунську А.Р., Зіня Е.А., Маразакі А.А., Макогона Ю.В., Тюріну Н.М., Філіпенка Т.В. та ін.

Слід зазначити, що в спеціальній літературі розкриваються питання сутності та ролі зовнішньоекономічної діяльності в розвитку економіки країни, регулювання цієї сфери, оцінки її результатів, виявлення тенденцій в розвитку зовнішньоекономічної діяльності та факторів, що на неї впливають.

Важливим аспектом досліджень є також значення зовнішньоекономічної діяльності в контексті європейської інтеграції України.

Разом з тим, окремі сторони проблеми потребують поглибленого дослідження. Так, зовнішньоекономічна діяльність розглядається дещо відірвано від аналізу стану та перспектив розвитку економіки в цілому [7].

В умовах динамічних трансформацій внутрішнього і зовнішнього середовища зовнішньоекономічна діяльність характеризується нестабільністю як в структурному, так і в часовому відношенні.

В зв'язку з цим залишається актуальним систематичне дослідження стану та особливостей зовнішньоекономічної діяльності, виявлення нових тенденцій та визначення пріоритетів її розвитку на сучасному етапі і на перспективу.

Метою статті є аналіз сучасних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності в Україні та визначення пріоритетів її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Глобальні трансформаційно-інтеграційні процеси обумовлюють інтегрування національних економік до світового економічного простору, участі їх в міжнародному поділі праці. Це повною мірою стосується і економіки України. Ключова роль тут належить зовнішньоекономічній діяльності та подальшому її вдосконаленню відповідно до викликів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Аналіз динаміки експорту-імпорту товарів і послуг за період з 2005 по 2013 р.р. показав, що загальний обсяг експорту товарів зріс на 93,3 %, а імпорту – більше, ніж у два рази (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка експорту-імпорту товарів і послуг за 2005-2013 р.р.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Товари									
Експорт	104,8	112,1	128,5	135,3	59,3	129,5	133,0	100,6	92,0
Імпорт	124,6	124,6	134,6	141,1	53,1	133,7	136,0	102,5	90,9
Послуги									
Експорт	115,6	122,3	120,4	129,9	81,7	122,5	117,3	98,6	109,1
Імпорт	142,6	126,7	133,9	129,9	80,0	105,5	114,4	108,0	112,9

Джерело: розраховано згідно з [8].

При цьому тенденція зміни обох показників не була стабільною. З наведених в таблиці 1 даних видно, що протягом досліджуваного періоду в окремі роки мало місце як прискорення темпів зростання експорту та імпорту, так і їх зниження. В 2009 р. обсяги експорту та імпорту товарів навіть зменшилась майже наполовину в порівнянні з попереднім роком, що було обумовлено кризовими явищами 2008 р. Особливо значним було зниження темпів експорту та імпорту товарів у 2012 р. в порівнянні з 2011 р. В 2013 р. обсяги як експорту, так імпорту відносно попереднього року зменшились відносно на 8 і 9,1 відсотка.

Аналіз статистичних даних показує, що починаючи з 2005 року спостерігалось від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі. Абсолютні обсяги перевищення обсягу імпорту над обсягом експорту з року в рік змінювались (табл.2).

Таблиця 2

Динаміка сальдо зовнішньої торгівлі за 2006-2013 рр. (млн. дол. США)

	2005	2010	2011	2012	2013
Сальдо зовнішньої торгівлі					
Всього	1291,8	- 3325,3	- 6657,0	- 9024,2	- 6438,8
Товари	-1907,9	- 9337,0	-14214,0	-15887,2	-13666,0
Послуги	3199,7	6011,7	7557,0	6863,0	7227,0

Джерело: розраховано за [8].

Дані, наведені в таблиці, свідчать про нестабільний характер зміни сальдо зовнішньої торгівлі протягом досліджуваного періоду. Така динаміка може бути пов'язана, зокрема, з зовнішньоекономічного кон'юнктурою та коливаннями обсягів виробництва.

Вирішальним чинником формування сальдо зовнішньої торгівлі було співвідношення експорту та імпорту товарів. Якщо коефіцієнт покриття імпорту експортом в 2013 р. по товарах складав 0,82, то в сфері послуг цей показник дорівнював 1,95.

Підтвердженням того, що зовнішньоекономічна динаміка визначається переважно товарними потоками, є і недостатня частка експорту послуг в структурі зовнішньої торгівлі. В досліджуваному періоді вона складала від 15,2 до 19,0%.

В даному контексті доречно зазначити, що, як правило, випереджаючі обсяги імпорту над експортом розглядаються як негативна характеристика зовнішньоекономічної діяльності. Проте, на думку фахівців, не завжди слід робити такі однозначні оцінки. В ряді випадків перевищення імпорту над експортом може бути прийнятним. Але, при цьому підкреслюється, що така ситуація є виправданою лише протягом нетривалого періоду і обов'язково за умови придбання за кордоном нових технологій та обладнання [2]. Тобто, мова йде про створення умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції в перспективі, а відтак і збільшення обсягів експорту.

На розвиток експортних поставок з України негативний вплив чинять такі зовнішні фактори, як загальне скорочення обсягів світової торгівлі та значною мірою несприятлива кон'юнктура провідних ринків збуту для вітчизняних товарів [2].

До внутрішніх факторів, що впливають на розвиток зовнішньоекономічної діяльності, слід віднести, перш за все, недостатній технічно-технологічний рівень галузей та сформовану структуру економіки [7]. Так, в одній з експортоорієнтованих галузей – чорній металургії – знос основних фондів складає більше 65%, тоді як в розвинутих країнах 20-25%. Структура промисловості в цілому також є застарілою і характеризується перевантаженням виробництва продукції з незначним ступенем переробки, з низькою доданою вартістю [7].

Вказані особливості відображаються в товарній структурі експорту. В 2013 р. недорогоцінні метали та вироби з них до загального обсягу експорту склали 27,7%, продукції рослинного походження – 14,0%, мінеральні продукти – 11,8%. Звертає на себе увагу і те, що однойменні позиції займають приблизно однакові частки в структурі експорту та імпорту. Це, зокрема, стосується готових харчових продуктів, мінеральних продуктів, продуктів хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей промисловості, машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання, засобів наземного транспорту, літальних апаратів. Така ситуація свідчить про необхідність посилення регулювання зовнішньоекономічної діяльності, зокрема удосконалення її планування [3].

Заслуговує на увагу вивчення географічної структури експорту-імпорту (табл.3).

Аналіз показує, що переважна частина вітчизняних товарів експортувалась в країни СНД та ЄС. В 2005 р. їх частка в загальному обсязі експорту складала 60,9, а в 2013 р. – 61,4%.

Таблиця 3

Динаміка географічної структури експорту-імпорту товарів за 2005-2013 р.р. (у відсотках до загального обсягу)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Експорт									
Країни СНД	30,8	32,2	36,7	34,6	33,9	36,5	38,3	38,8	34,9
Країни ЄС	30,1	31,7	28,4	27,3	24,0	25,5	26,3	24,9	26,5
Імпорт									
Країни СНД	47,0	44,6	42,0	39,9	43,3	44,0	45,0	40,7	36,3
Країни ЄС	33,8	36,0	36,7	33,8	34,0	31,5	31,2	31,0	35,1

Джерело: розраховано згідно з [8].

При цьому слід відмітити, що участь вказаних груп країн в українському експорті характеризувалась нестабільністю. В окремі роки їх частки зростали, в інші – зменшувались.

В 2013 р. частка країн СНД в порівнянні з 2005 р. зросла на 4,1%, а країн ЄС – знизилась на 3,6 %.

Країни СНД та ЄС є також основними імпортерами товарів в Україну. В 2005 р. їх частка в загальному обсязі імпорту становила 80,8%. Щоправда в 2013 р. цей показник знизився до 71,4%. Поряд з цим, відбувалось розширення географії зовнішньої торгівлі України за рахунок країн Азії та Африки.

Багато аналітиків відмічають поглиблення диференціації рівнів соціально-економічного розвитку районів України. Понад половина областей характеризуються як відсталі, а отже, не можуть суттєво впливати на обсяги експорту. Це підтверджують дані, наведені в таблиці 4.

Таблиця 4

Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами у 2013 р.

Області	Експорт		Імпорт	
	Вартість, млн. дол. США	Відсотків до загального обсягу	Вартість, млн. дол. США	Відсотків до загального обсягу
Україна	63320,7	100,0	76986,8	100,0
1.Дніпропетровська	9794	15,5	5357,3	7,0
2.Донецька	12408,6	19,6	4054,6	5,3
3.Запорізька	3678,5	5,8	1760,0	2,3
4. Київська	1973,7	3,1	4736,2	6,1
5. Луганська	3543,6	5,6	1849,9	2,4
6. Одеська	1628,4	2,6	3438,7	4,5
7.Полтавська	2654,6	4,2	1111,6	1,4
8.Харківська	1987,3	3,1	2280,0	3,0
м. Київ	12336,8	19,5	26677,5	34,6
Разом	50006,4	79,0	51265,6	66,6

Джерело: складено за [8].

Дані таблиці показують, що лише вісім областей та м. Київ забезпечують 79,0% експорту на 66,6% імпорту. Тут проявляються стійкі експортно-імпортні взаємозв'язки. Тобто, регіони – провідні експортери одночасно є і найпотужнішими імпортерами.

До цього слід додати, що на долю Дніпропетровської та Донецької областей і м. Києва припадало 54,6% експорту та 46,9% імпорту.

Роль решти областей в зовнішньоекономічній діяльності була незначною. Так, зокрема, такі області як Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська забезпечували від 0,2 до 1,0% у загальному обсязі експорту країни.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Протягом всього досліджуваного періоду відмічалась тенденція нарощування обсягів як експорту, так і імпорту, хоча в обох випадках ця тенденція не була стабільною.

2. До негативних факторів, що впливали на розвиток зовнішньої торгівлі слід віднести: несприятливу кон'юнктуру зовнішніх ризиків для вітчизняних виробників, недостатній рівень конкурентоспроможності їхньої продукції, низький рівень активності регіонів на зовнішньому ринку, недосконалість товарної структури експорту та імпорту.

3. В зв'язку з викладеним можна визначити деякі пріоритети подальшого розвитку зовнішньоекономічної діяльності України:

- ✓ спрямування зусиль суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на підвищення конкурентоздатності власної продукції, відновлення традиційних та освоєння нових ринків збуту. В цьому плані доцільно застосовувати досвід, накопичений зарубіжними країнами. Наприклад, збереженню і розширенню зовнішніх ринків для української металургії сприяло б створення стратегічних альянсів виробників для сумісного просування своєї продукції. Про результативність такого підходу свідчить досвід багатьох країн, зокрема, Китаю [10];
- ✓ удосконалення товарної структури експорту в напрямку підвищення частки продукції кінцевого споживання, а також узгодження її з структурою імпорту. Цьому сприяло б удосконалення планування зовнішньоекономічної діяльності, перш за все, на рівні підприємств;
- ✓ підвищення активності регіональних органів щодо сприяння розширенню участі підприємств і організацій регіону в зовнішньоекономічній діяльності. Такий підхід є перспективним і цілком реальним в умовах децентралізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. Підручник. «Центр учбової літератури». К.: – 2013. – 450 с.
2. Демьянченко А. Анализ внешнеэкономической деятельности Украины в 1990-2003 годах: от спада к экономическому росту. // Економіст. – 2004. – № 9. – С. 42-45.
3. Дроздова Г. М. Планирование внешнеэкономической деятельности предприятия в условиях рынка / Державне регулювання розвитку ЗЕД в умовах міжнародних інтеграційних процесів // Збірник наукових праць Донецького державного університету. Т.С. Серія «Державне управління»: Вип. 52. Донецьк. – 2005. – С. 75-82.
4. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 №959 – XII (зі змінами та доповненнями).
5. Зінь Е. А. Дука Н. С. Основи зовнішньоекономічної діяльності. – Вид-во «Кондор». – К.: 2009. – 431 с.
6. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства, Навч. посібник. Умань. Видавництво «Сочінський». – 2012. – 322 с.
7. Леоненко П. М., Черепніна О. І. Зовнішньоекономічна діяльність України: сучасні тенденції // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №2. – С. 75-84 с.
8. Статистичний щорічник України за 2013 рік. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант». – 2014. – 533 с.
9. Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури». – К.: – 2013. – 407 с.
10. Черная Л. В., Федосеев А. В. Особенности развития горно-металлургического комплекса Украины в современных условиях. // Збірник наукових праць Донецької державної академії управління. Том III. Серія «Державне управління». Вип. 13 «Менеджмент ЗЕД підприємств в умовах ринкової економіки». Донецьк. – 2002. – С. 21-35.

Касьян В.В.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье исследованы особенности внешнеэкономической деятельности в Украине на современном этапе: динамика внешней торговли товарами и услугами, изменения видовой и региональной структуры экспорта-импорта в контексте места и роли этой деятельности в развитии экономики страны. Определены пути дальнейшего развития внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, структура экспорта-импорта.

Kasjan V.

MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE ACTIVITIES IN UKRAINE

Peculiarities of external economic activity in Ukraine of nowadays are investigated in the article: dynamics of external trade in goods and services, changings of specific and regional structure of export-import in sence of the place and role of this activity in the development of country's economic.

Ways of increasing effectiveness of external economic activity are defined.

Keywords: *external economic activity, export, import, the structure of export-import.*

УДК 656.61

Аляб'єва О.М.

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості розвитку логістичних послуг в Україні, визначено проблеми та перспективи транспортних підприємств для подальшої інтеграції в міжнародну транспорту систему. Проаналізовано основні вітчизняні компанії, які надають логістичні послуги на вітчизняному та міжнародному ринках.

Ключові слова: *логістичні послуги, логістичні підприємства, транспортна система інтеграція.*

Постановка проблеми. Роль логістики в економічному розвитку України визначається головними факторами, основні з яких потрібно виділити:

- ✓ вигідне економіко-географічне розташування України щодо країн Західної Європи, країн Прибалтики, Білорусії, Російської Федерації та країн ближнього та далекого Сходу;
- ✓ достатньо велика протяжність берегової лінії; наявність морських та річкових портів, що забезпечують вільний доступ до басейнів Чорного та Азовського морів;
- ✓ найбільший транзитний потенціал з європейських країн, оскільки Україна знаходиться на перехресті найважливіших транспортних коридорів.

Пропонуємо розглянути особливості надання логістичних послуг в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основними вітчизняними науковцями, які досліджують особливості формування логістики, є такі: Перебийніс В.І., Перебийніс О.В., Питуляк Н.С., Тимошук О.М., М. Окландер, В. Николаичук, І. Смірнов, Кучерук Г.Ю., Боняр С.М. Серед зарубіжних науковців варто виділити таких: Д. Бауерсокс, Д. Клосс, Д. Ламберт, С. Ленглі, К. Мельцер, І. Шнайдер.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Сучасний стан економіки України, майбутнє членство в Європейському Союзі та членство у Транс'європейській транспортній системі спонукає до розвитку ефективної транспортної системи та логістичної інфраструктури. Однак, розвиток логістики та рівень надання логістичних послуг є однією з найменш досліджуваних галузей, що потребує подальшого вивчення та наукового обґрунтування.

Мета статті. Метою дослідження даної статті є визначення та аналіз основних напрямків розвитку логістичних послуг в Україні, головних тенденцій та перспектив.

Виклад основного матеріалу. Для кращого розуміння особливостей функціонування логістичних підприємств ми пропонуємо розглянути сутність поняття «логістика».